

ФІНАНСУВАННЯ ГІБРИДНИХ ВІЙН РФ НА ТЕРИТОРІЇ МОЛДОВИ ТА ГРУЗІЇ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Касперович Юлія Володимирівна,
кандидат економічних наук

У статті на основі відкритих даних розкрито особливості фінансової підтримки Російською Федерацією самопроголошених республік на території Молдови, Грузії та України. Виявлено тенденцію щодо зменшення обсягу коштів для цієї підтримки у 2015 р. Однак вона залишається значущою та істотно різниться від найменшої для «Придністровської Молдавської Республіки» («ПМР») до понад 60 % бюджету «Республіки Абхазія» та 90 % «Республіки Південна Осетія», 75 % для т. зв. «Д/ЛНР». Допомога має переважно соціальну спрямованість, що активно використовується у пропагандистських цілях. Спрогнозовано, що обмеженість фінансових ресурсів РФ, політична та економічна ізоляція на міжнародному рівні, демографічні та зовнішньоторговельні дисбаланси самопроголошених республік зумовлюватимуть їх наближення до діалогу із материнськими державами. Цей процес уже відчутний на прикладі «ПМР» та Молдови. Доведено, що обмін досвідом урегулювання «заморожених» конфліктів та координація зусиль (у т. ч. фінансових) країн, що перебувають у зоні потенційного ризику, має сприяти прискоренню реінтеграції невизнаних республік до материнських держав.

Ключові слова: гібридна війна, фінанси, бюджет, Російська Федерація, Молдова, Грузія, невизнані республіки, Придністров'я, Абхазія, Південна Осетія.

Kasperovych Yuliia

FINANCING HYBRID WARS BY RUSSIA ON THE TERRITORY OF MOLDOVA AND GEORGIA: CONCLUSIONS FOR UKRAINE

Peculiarities of financial support from the Russian Federation for self-proclaimed republics on the territory of Moldova, Georgia and Ukraine on the basis of open data are revealed in the article. A tendency to reduce the amount of funds for this support in 2015 is discovered. But it remains significant and varies significantly from the smallest to the so-called "Pridnestrovian Moldavian Republic" (PMR) to more than 60 % of the so-called budget "Republic of Abkhazia" and 90 % of so-called "Republic of South Ossetia", 75 % for the so-called "D/LNR". This assistance is mainly social oriented, which is actively used for propaganda purposes. It is forecasted that the limited financial resources of the Russian Federation, political and economic isolation on the international level, demographic and foreign trade imbalances of the self-proclaimed republics will determine their approach to the dialogue with the mother-states. Especially this process has already felt on the example of the so-called "PMR" and Moldova. It is proved that the exchange of experience in resolving "frozen" conflicts and the joint coordination of efforts (including financial) states at the zone of potential risk should accelerate reintegration of self-proclaimed republics into mother-states.

Keywords: hybrid war, finance, budget, Russian Federation, Moldova, Georgia, unrecognized republics, Transnistria, Abkhazia, South Ossetia.

Постановка проблеми. Втрата території та життів співгромадян унаслідок військової агресії Російської Федерації стала тією надвисокою ціною, яку

сплатили три країни за європейську інтеграцію. За вирішальної організаційної, збройної та технічної участі РФ, а найголовніше – її фінансових

вливань, були самопроголошені: «Придністровська Молдавська Республіка» (у 1991 р.) на території Молдови; «Республіка Південна Осетія» та «Республіка Абхазія» на території Грузії (у 2008 р.); анексована Республіка Крим, самопроголошені дві т. зв. «народні республіки» на території Донецької та Луганської областей України (у 2014 р.). Існування ситуації «заморожених конфліктів» є ключовою проблемою національної безпеки, що гальмує соціально-економічний розвиток молодих європейських держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значущим внеском у вивчення питань генези та наслідків сучасної гібридної війни РФ проти України стали підготовлені в Національному інституті стратегічних досліджень (НІСД) колективні монографії «Донбас і Крим: ціна повернення» (за загальною редакцією В. Горбуліна, О. Власюка, Е. Лібанової, О. Ляшенко) та «Світова гібридна війна: український фронт» (за загальною редакцією В. Горбуліна) [1; 2]; наукові праці співробітників створеного в НІСД Центру досліджень проблем Російської Федерації [3; 4]; дослідження Українського центру економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова [4] та Українського інституту майбутнього. Означені проблеми перебували в полі зору відомих вітчизняних політологів – авторів монографій, серед яких Т. Березовець («Анексія: Острів Крим. Хроніки „гібридної війни“»), Є. Магда («Гібридна війна. Вижити і перемогти»), Г. Перепелиця («Конфлікт у Придністров'ї» та «Україна – Росія: війна в умовах співіснування») [5; 6]; а також К. Кононенко [4], В. Огризко [4], В. Фесенко [4], В. Яблонський та ін. Питання функціонування самопроголошених республік давно стали об'єктами ретельного вивчення іноземних дослідників [7; 8], а віднедавна – й авторів вітчизняних дисертаційних робіт [9; 10]. Питання фінансування самопроголошених республік регулярно порушують російські опозиційні політики [11] та ділові періодичні видання РФ [12; 13].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Згадані вище публікації більшою мірою були присвячені міжнародним, політичним аспектам або проблемам захисту прав людини. Водночас замало уваги приділяється механізмам фінансової підтримки самопроголошених республік з боку РФ, вивченню бюджетних відносин на теренах цих утворень. Разом із виведенням російських військових формувань, саме припинення фінансування державою-агресором є визначальним для політичної та економічної реінтеграції самопроголошених республік до материнських

держав, відновлення цілісності та суверенітету останніх. Відтак форми та зміст існуючих фінансових відносин заслуговують на окреме наукове дослідження.

Метою статті є аналіз механізмів, динаміки й структури фінансування Російською Федерацією розпочатих нею гібридних війн у частині підтримки самопроголошених квазідержавних утворень на території Молдови, Грузії та України. Такий аналіз має сприяти розширенню наукового осмислення феномену гібридної війни для формування подальших заходів її протидії на національному та міжнародному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Самопроголошення невизнаних республік під тиском РФ призвело до їх міжнародної політичної та економічної ізоляції. Занепало виробництво через зменшення внутрішніх та особливо зовнішніх інвестицій. Загострилися демографічні дисбаланси внаслідок міграції молоді та зростання кількості пенсіонерів. Зовнішньоторговельне сальдо залишається хронічно від'ємним через деградацію промисловості, яка трималася за рахунок радянської спадщини. Нестабільна «правова» система в «республіках» поєднується з недовірою до правоохоронних органів на всіх рівнях, що унеможливило захист прав власності навіть поодиноким місцевим інвесторів. У результаті тривалого соціально-економічного занепаду самопроголошені республіки неспроможні себе фінансувати, а тому дефіцити їхніх публічних фінансів покриваються за рахунок коштів РФ. Витрати РФ на ведення гібридних війн та, як наслідок, застосування міжнародних санкцій істотно уповільнили соціально-економічний розвиток цієї країни.

Розглянемо докладно особливості бюджетної підтримки РФ «заморожених» конфліктів у Молдові та Грузії на основі фінансових і статистичних даних «інституцій»¹ невизнаних республік.

¹ Див.: «Министерство финансов Приднестровской Молдавской Республики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin-pmr.org/otchety-ministerstva/>; «Министерство экономического развития Приднестровской Молдавской Республики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mer.gospmr.org/gosudarstvennaya-sluzhba-statistiki/informacziya/ezhegodnik-gosudarstvennoj-sluzhby-statistiki.html>; «Управление государственной статистики Республики Абхазия» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ugra.org/ofitsialnaya-statistika.php>; т. зв. «МИА «Южная Осетия сегодня» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://south-ossetia.info/>; Н. В. Штански, Д. Н. Паламарчук, Д. Н. Камбур. Блокада Приднестровья: выживание вместо развития. Весь путь меж двух огней : аналит. записка [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу : <http://mfa-pmr.org/sites/default/files/publish/pdf/tetrad.pdf>

Республіка Молдова: окупований регіон Придністров'я із 475 тис. населення

Правовий та політичний статус. Закон Республіки Молдова «Про основні положення особливого правового статусу населених пунктів лівобережжя Дністра (Придністров'я)» від 22 липня 2005 р. № 173 [14] ухвалений з метою зміцнення єдності народу, відновлення територіальної цілісності держави, створення єдиного правового, економічного, оборонного, соціального, митного, гуманітарного простору та інших єдиних просторів. Згідно зі ст. 1 цього закону для здійснення політики реінтеграції Республіки Молдова переговорний процес із Тирасполем проводиться для досягнення цілей демократизації та демілітаризації Придністров'я. Після реалізації умов демілітаризації, особливо в частині виконання РФ зобов'язань з повного, швидкого і транспарентного виведення військ і озброєнь з території Республіки Молдова, і після формування в Придністров'ї демократично обраної системи влади, переговорний процес розгоратиметься для спільної розробки і прийняття відповідного закону Республіки Молдова про особливий правовий статус Придністров'я.

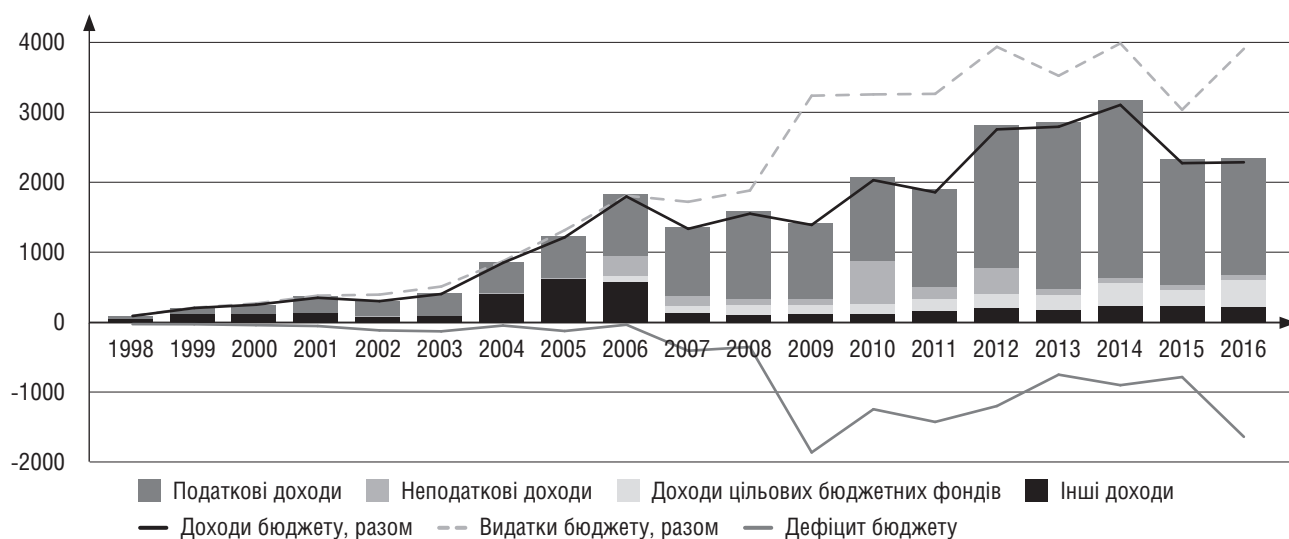
Кількість населення т. зв. «Придністровської Молдавської Республіки» (площа – 4,16 тис. км²)

постійно скорочується – з 668,2 тис. чол. на кінець 1998 р. до 470,6 тис. чол. на кінець 2016 р., або майже на 30 %. Причому 126,0 тис. чол., або понад чверть населення, становлять пенсіонери.

Виконання зведеного бюджету «ПМР», починаючи з 2007 р., характеризувалося загостренням дефіциту (рис. 1). Його природа значною мірою пояснюється наслідками заходів України, які передбачали обов'язкове митне оформлення придністровських вантажів у Молдові з березня 2006 р. Придністровськими аналітиками розраховано, що прямі втрати підприємств «ПМР» за 2006–2013 рр. становили близько 250 млн дол. США (у т. ч. бюджетом недоотримано 80 млн дол. США), що майже еквівалентно доходам зведеного бюджету «ПМР» у 2013 р. (258,8 млн дол. США за «офіційним» курсом). Уникнути падіння доходів невизнаній «республіці» вдалося лише у 2006 р. за рахунок статті «Інші доходи».

Особливості розподілу гуманітарної допомоги з Російської Федерації на адресу «ПМР» у 2012–2016 рр. врегульовані відповідною постановою «уряду ПМР». На початку документа констатовано напружену фінансово-економічну ситуацію в «республіці», зумовлену впливом світової фінансової нестабільності й складним становищем соціально незахищених груп населення. Кошти гуманітарної допомоги, які надходили на адресу «ПМР» на рахунки «уряду ПМР» у 2012–2016 рр. з РФ, мали строго цільовий характер. Для збереження грошових коштів гуманітарної допомоги

Рис. 1. Динаміка доходів та витрат «зведеного» бюджету «ПМР» у 1998–2016 рр., млн руб. «ПМР»

Джерело: побудовано за даними щорічників «Державної служби статистики ПМР» (див.: <http://mer.gospmr.org/gosudarstvennaya-sluzhba-statistiki/informacziya/ezhegodnik-gosudarstvennoj-sluzhby-statistiki.html>).

Таблиця 1. Динаміка витрачання коштів гуманітарної допомоги РФ за «Республіканським бюджетом ПМР» та «Єдиним державним фондом соціального страхування ПМР» у 2014–2016 рр.

Найменування категорії одержувачів пенсій	Кількість виплат, од.			Сума, тис. руб. «ПМР»		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
За вислугу років*	17 819	14 859	10 588	2 940	1 481	1 355
У зв'язку із втраатою годувальника	4 907	3 590	2 420	810	358	309
По інвалідності	2 490	1 999	1 524	411	199	193
По інвалідності 1, 2, 3 групи**	301	239	150	50	24	19
Непрацюючі*	14 124	8 951	4 703	2 330	923	878
Довічне утримання суддів	498	533	536	82	53	69
Усього по «бюджету»	40 139	30 171	19 921	6 623	3 037	2 822
Трудові пенсії	1 506 212	1 165 070	1 436 895	270 161	152 850	189 353
Соціальні пенсії	41 463	33 795	43 070	7 639	4 477	5 783
Усього по «фонду»	1 547 675	1 198 865	1 479 965	277 799	157 327	195 136
РАЗОМ	1 587 814	1 229 036	1 499 886	284 422	160 364	197 958

Примітка: * – досягли 60 років для чоловіків та 55 років для жінок; ** – не досягли відповідно.

Джерело: дані «міністерства фінансів ПМР» про витрачання гуманітарної допомоги РФ у 2014–2016 рр. (див.: <http://minfin-pmr.org/otchety-ministerstva>).

РФ Придністровський «республіканський банк» відкрив спеціальний валютний рахунок «уряду ПМР» у рублях РФ. Інформація про витрачання гуманітарної допомоги підлягала щоквартальному опублікуванню в державних друкованих засобах масової інформації. Державні аудіо-, аудіовізуальні засоби масової інформації, прес-служба «уряду ПМР» мали забезпечувати інформаційне висвітлення надходження, витрачання та контролю за цільовим використанням коштів гуманітарної допомоги РФ в 2012–2016 рр.

Гуманітарна допомога РФ в 2012–2016 рр. спрямовувалася на такі заходи:

- фінансування видатків із виплати щомісячної додаткової допомоги до пенсії;
- додаткове фінансування видатків, пов'язаних з організацією харчування учнів шкіл-інтернатів, вихованців дитячих будинків; осіб у лікувальних установах; осіб у будинках-інтернатах (диспансерах) для громадян похилого віку та інвалідів;
- додаткове фінансування видатків, пов'язаних із забезпеченням учнів 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів безкоштовними додатковими сніданками або полуденками (дію норм б) та в) призупинено з 17.03.2015 р.).

Кошти гуманітарної допомоги РФ зменшились у 2015 р. на 47,3 % до показника 2014 р. Надалі у 2016 р. вони збільшилися на 23,4 % до показника 2015 р., проте все одно були на 35,0 %

меншими від рівня 2014 р. (див. табл. 1). Обсяг виплат можна вважати відносно незначним, але вони охоплювали широкий перелік отримувачів з огляду на кількість населення «ПМР».

Обравши євроінтеграційний вектор розвитку та використовуючи сусідське географічне розташування, Україна почала вживати активні заходи у митній та енергетичній сферах для сприяння реінтеграції «ПМР» до Молдови, зокрема:

- відновлено з 01.03.2006 р. згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Питання митного оформлення товарів і транспортних засобів, що ввозяться в Україну з Республіки Молдова» від 01.03.2006 р. № 112-р механізм пропуску товарів і транспортних засобів, що ввозяться з території Придністровського регіону на територію України, за умови наявності митного оформлення Республіки Молдова. Саме такий порядок раніше був визначений Протоколом між Державною митною службою України та Митним департаментом Республіки Молдова, введеним у дію ще з 25.05.2003 р.;

- налагоджено експорт електроенергії з 01.04.2017 р. українським енергохолдингом «ДТЕК» до Молдови, оскільки енергобаланс країни дуже залежить від поставок з електростанції у «ПМР»;

- пропуск із 20.05.2017 р. відповідно до розпорядження Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 17.05.2017 р. № 33 підконтрольних вантажів у режимі транзиту через територію України, які направляються

до невизнаної «ПМР», здійснюється лише за умови його погодження з Національним агентством із безпечності харчових продуктів Республіки Молдова;

■ започатковано із 17.07.2017 р. здійснення спільного контролю українських та молдовських митників на міжнародному автомобільному пункті пропуску «Кучурган – Первомайськ» Придністровської ділянки українсько-молдовського кордону. Проект реалізовано за сприяння Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Україні та Молдові (*EUBAM*).

Самопроголошена влада «ПМР» в унісон із російською владою та ЗМІ, висловлюючи своє занепокоєння у вкрай різкій формі, щоразу називала законні українські заходи «економічною/транспортною блокадою» Придністров'я. Це підтверджує успішність обраної Україною політики реінтеграції.

Грузія: окуповані регіони Південної Осетії та Абхазії

Правовий та політичний статус. Закон Грузії «Про окуповані території» від 23 жовтня 2008 р. № 431 [16] ухвалений з метою визначення статусу територій, окупованих у результаті військової агресії РФ, встановлення особливого правового режиму на цих територіях.

Відповідно до ст. 3 цього закону на окупованих територіях поширюється режим надзвичайного стану, а також особливий правовий режим, який передбачає обмеження щодо вільного пересування, здійснення економічної діяльності, укладання угод з нерухомим майном та ін. Порушення зазначених вимог тягне за собою відповідальність, встановлену законодавством Грузії. Водночас необхідно відзначити, що окремі про-російські політики й правозахисники пропонують декриміналізувати норми цього закону, замінивши терміни ув'язнення адміністративними штрафами.

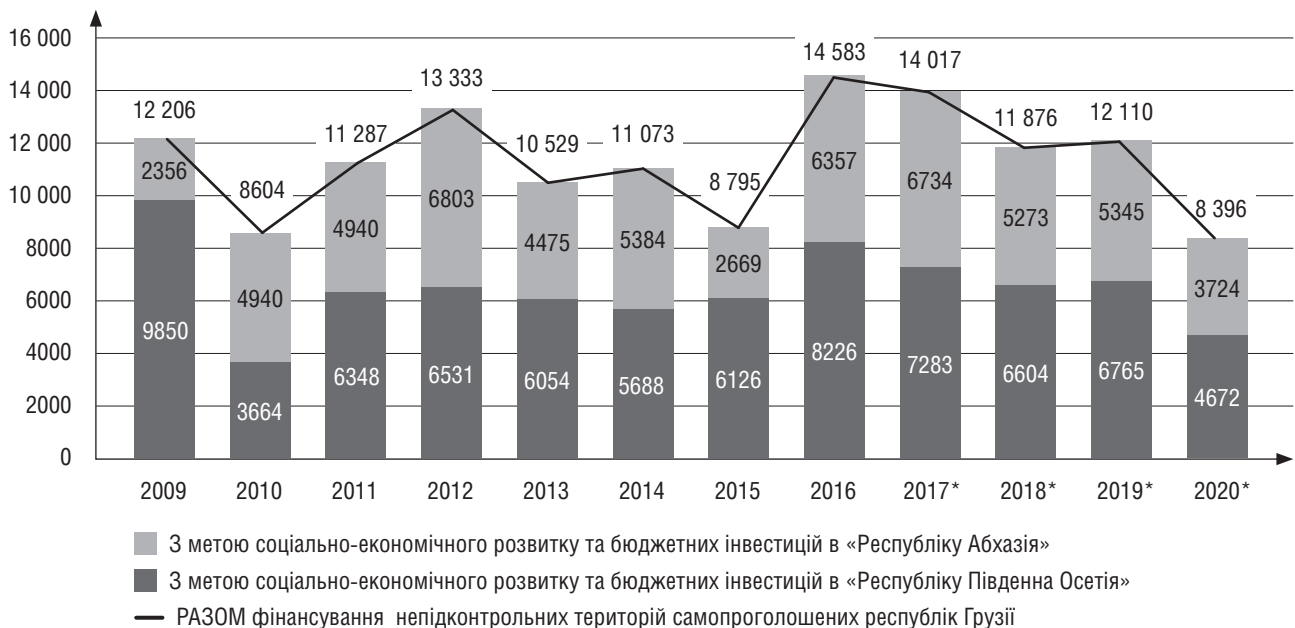
Згідно зі ст. 7 закону захоплені території є невід'ємною частиною території Грузії, і на них поширюється законодавство Грузії. Відповідальність за порушення визначених Конституцією Грузії загальноновизнаних прав людини на окупованих територіях відповідно до норм міжнародного права покладається на Російську Федерацію.

Фінансування невизнаних республік здійснювалося впродовж 2009–2016 рр. через федеральний бюджет РФ за такими напрямками: «Надання фінансової допомоги з метою соціально-економічного розвитку Республіки Південна Осетія/Республіки Абхазія» та «Надання фінансової допомоги з метою здійснення бюджетних інвестицій і підтримки інвестиційної діяльності в Республіці Південна Осетія/Республіці Абхазія». За бюджетною класифікацією, вони оформлені як «безоплатні перерахування суб'єктам міжнародного права». З 2009 по 2011 рр. розпорядником обох напрямів було Міністерство фінансів РФ. Однак у 2012–2013 рр. здійснення бюджетних інвестицій було передане до Міністерства регіонального розвитку РФ; у 2014 р. – до Міністерства будівництва та житлово-комунального господарства; із 2015 р. перебуває у віданні створеного в травні 2014 р. Міністерства РФ у справах Північного Кавказу. З 2016 р. Міністерство РФ у справах Північного Кавказу стало розпорядником за всіма напрямками – соціально-економічним та інвестиційним. Зміна розпорядників ускладнює фінансовий контроль.

Динаміка фінансування, подана на *рис. 2* (с. 30), свідчить про те, що в 2009–2016 рр. РФ за чотири напрямки загалом вклала у самопроголошені республіки Грузії 89,3 млрд руб., у т. ч. в «Республіку Південна Осетія» – 52,5 млрд руб., «Республіку Абхазія» – 36,8 млрд руб. Допомога самопроголошеним республікам з РФ дещо зменшилася в 2015 р., але її обсяги відновились у 2016 р. Втім, з урахуванням девальваційно-інфляційних процесів російського рубля у реальному вимірі вона зростає істотно меншими темпами.

З 2017 р. і згідно з планом до 2020 рр. чотири напрями об'єднано у два – «Надання фінансової допомоги Республіці Південна Осетія» та «Забезпечення співпраці з Республікою Абхазія з метою її соціально-економічного і науково-технічного розвитку». Окрім зазначених напрямів, з 2016 р. також фінансуються три нові напрями: «Здійснення пенсійного забезпечення громадян РФ, які постійно проживають у Республіці Абхазія/Південна Осетія (міжбюджетні трансферти)» (головний розпорядник – Мінфін РФ) та «Забезпечення співпраці з Республікою Абхазія з метою її соціально-економічного і науково-технічного розвитку» (розпорядник – Державна корпорація «Росатом»). З урахуванням усіх п'яти напрямів у Федеральному бюджеті РФ впродовж 2017–2020 рр. на їх забезпечення заплановано спрямувати 46,4 млрд руб. (*рис. 2*, с. 30).

Рис. 2. Динаміка фінансування незваних «Республіки Південна Осетія» і «Республіки Абхазія» з федерального бюджету РФ у 2009–2016 рр. та план на 2017–2020 рр., млн рос. руб.

Примітка: * – планові показники згідно з Федеральним Законом «Про федеральний бюджет на 2017 рік та плановий період 2018 і 2019 років» від 19.12.2016 р. № 415-ФЗ та проектом Федерального Закону «Про федеральний бюджет на 2018 рік та плановий період 2019 і 2020 років» від 29.09.2017 р. № 274618-7 (див.: https://www.minfin.ru/ru/fed_budget/).

Джерело: дані Федерального казначейства РФ щодо звітності про виконання федерального бюджету РФ (див.: <http://www.roskazna.ru/ispolnenie-byudzheto/>).

Виділення коштів традиційно супроводжувалося масштабними порушеннями бюджетної дисципліни. Хоча результати перевірок Рахункової палати РФ офіційно не публікуються, можна опосередковано оцінити масштаб фінансових порушень. Наприклад, інспектори Рахункової палати РФ в результаті перевірки виконання всього федерального бюджету РФ за 2016 р. виявили численні порушення на суму 700 млрд руб. (при загальному обсязі видатків 12,9 трлн руб.) [17].

За неофіційними даними, перевірка Рахункової палати РФ встановила, що з 2008 до 2013 рр. Росія вклала у Південну Осетію більше 45 млрд руб.: близько 34 млрд руб. – з російського бюджету; 10 млрд руб. – від «Газпрому»; 2,5 млрд руб. спрямував уряд Москви; близько 1 млрд руб. перераховано на благодійний спецрахунок [12]. Закупівлі проводилися за завищеними цінами у пов'язаних із замовником компаній, предмети договорів взагалі зникали (саджанці не доїжджали до місця призначення, теплиці не надходили, поголів'я худоби не приживалося в кліматичних умовах та було зарізане на м'ясо) або виявлялися недостачі, істотно зростали суми контрактів, об'єкти здавали в експлуатацію з порушенням термінів тощо.

«Республіка Південна Осетія»: 72 тис. чол. населення та близько 90 % підтримки її бюджету з РФ

Територія «Республіки Південна Осетія» становить 3,9 тис. км², населення, за переписом 1989 р., – 99 тис. чол., на сьогодні, за публічними даними, – близько 72 тис. Однак, за підрахунками спостерігачів, фактично там проживають не більше 27,3 тис. чол. [12].

Як свідчать дані табл. 2, у період 2012–2016 рр. у бюджеті «республіки» власні доходи становили від 6,6 % у 2013 р. до 11,3 % – у 2015 р. Деяке зростання питомої ваги власних доходів було зумовлене зменшенням допомоги РФ. Після скорочення в 2014 р. ця допомога номінально зросла в 2015–2016 рр. (значною мірою – під впливом інфляційного знецінення рубля) настільки, що бюджет самопроголошеної «республіки» став профіцитним.

У «Республіці Південна Осетія» та «Республіці Абхазія» (на відміну від т. зв. «ПМР» та «Д/ЛНР») діє податок на додану вартість. У першій із зазначених самопроголошених республік діють 5 видів ставок ПДВ. Оподаткування за ставкою 0 % здійснюється при реалізації товарів, вивезених

Таблиця 2. Динаміка доходів, витатків та сальдо «державного бюджету» «Республіки Південна Осетія» в 2012–2016 рр. і план на 2017 р., млн рос. руб.

Роки	Доходи бюджету	у т. ч.:				Витатки бюджету	Сальдо бюджету	Довідково: частка фінансової допомоги РФ в доходах бюджету, %
		власні доходи	безповоротна фінансова допомога РФ	у т. ч.:				
				на соціально-економічний розвиток	на інвестиції			
2012	7 412,3	622,4	6 789,9	н/д	н/д	8 429,6	-1 017,3	91,6
2013	6 483,9	430,3	6 053,6	4 187,6	1 866,1	5 094,7	1 389,3	93,4
2014	6 377,5	689,3	5 688,2	2 880,9	2 807,3	7 312,0	-934,5	89,2
2015	6 907,6	781,7	6 125,9	3 697,4	2 428,5	6 716,7	190,9	88,7
2016	9 115,4	889,5	8 225,9	4 609,2	3 616,7	7 934,9	1 180,5	90,2
2017*	8 105,5	839,2	7 266,3	4 199,6	3 066,7	8 319,9	-214,4	89,6
2017**	8 186,8	920,5	7 266,3	4 199,6	3 066,7	10 372,4	-2 185,6	88,8

Примітка: * – початкові ухвалені показники; ** – показники зі змінами; н/д – немає даних.

Джерело: дані «законів» «Республіки Південна Осетія» про виконання «державного» бюджету за відповідні роки (див.: <http://ugo-osetia.ru/index.php/2011-06-30-23-44-4/documents>).

за митною процедурою експорту, послуг із міжнародного перевезення товарів, послуг з організації транспортування трубопровідним транспортом природного газу та ін.; за ставкою 6 % – при реалізації низки продовольчих товарів, товарів для дітей та періодичних друкованих видань; решта товарів оподатковується за ставкою 10 %. При ввезенні товарів на територію «республіки» оподаткування здійснюється за ставками 1 та 3 % (замість 6 та 10 % відповідно).

«Республіка Абхазія»:
244 тис. чол. населення та понад 60 % підтримки її бюджету з РФ

На території 8,66 тис. км² чисельність населення «Республіки Абхазія» на початок 2016 р. становила 243,6 тис. чол.; працездатного населення – 144,3 тис. чол., однак офіційно зайнятих у галузях економіки лише 42,3 тис. чол. У «державному» секторі працюють 31,8 тис. чол., або три чверті зайнятих, у приватному – 10 тис. чол. Це свідчить про значну тінізацію економічної діяльності. Значну частину ВВП регіону формує туризм, а основним інвестором економіки, не без іронії, називають російського туриста.

Дані про виконання «державного» бюджету «Республіки Абхазія» подано на рис. 3 (с. 32), включно з показниками «республіканського» та місцевих

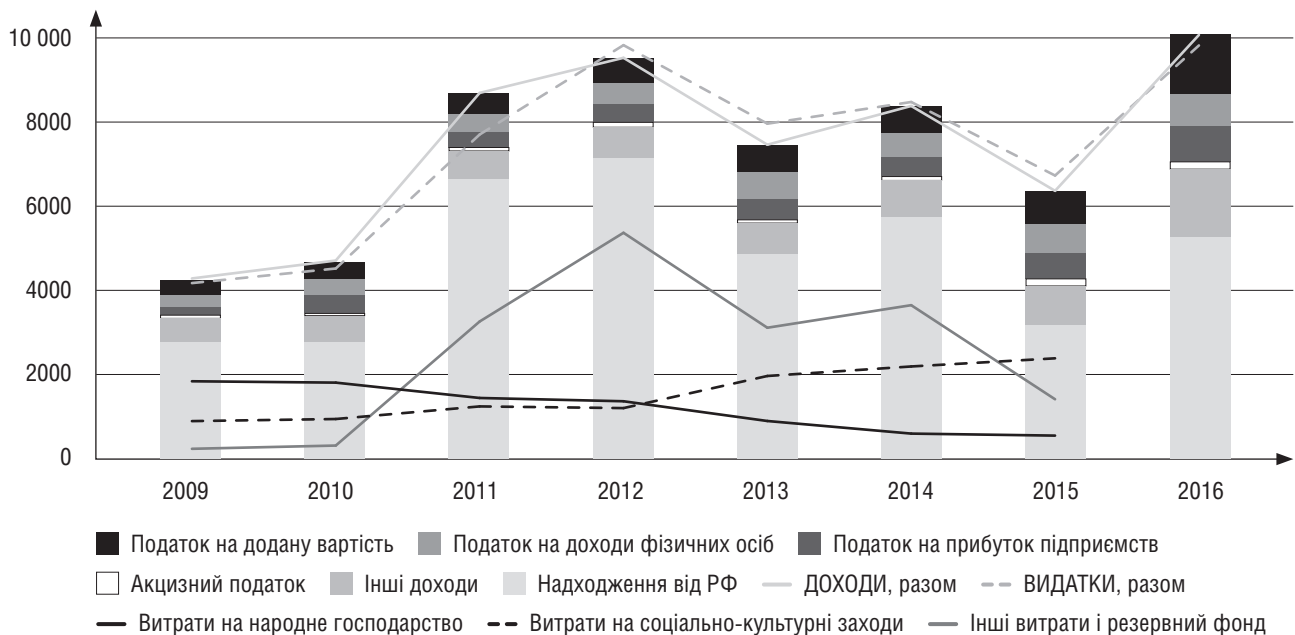
бюджетів. Розділ класифікації «інші податки та збори» містить дані про допомогу від РФ.

Роль російської фінансової допомоги в доходах бюджету. У структурі «державного» бюджету «Республіки Абхазія» частка «республіканського» бюджету впродовж 2009–2015 рр. коливалася від 87,8 % у 2011 р. та 87,1 % у 2012 р. (коли обсяг фінансових вливань РФ збільшився) до 74,1 % у 2013 р. та 61,8 % – у 2015 р. (обсяг зменшився). У 2015 р. до «республіканського» бюджету надійшло 4 533,8 млн руб. доходів, у т. ч. 2 668,8 млн руб. допомоги від РФ (58,9 %). Виконання в 2016 р. бюджету за доходами становило 8 029,2 млн руб., у т. ч. 5 265,1 млн руб. – від РФ (65,6 %).

Надходження коштів РФ визначає динаміку доходів бюджетів «республіки». Їхні власні доходи, хоча й повільно, але все ж зростають, однак неспроможні компенсувати зменшення російських вливань (рис. 3, с. 32). Вагоме збільшення надходжень ПДВ з 2016 р. пов'язане із розширенням об'єктів оподаткування на товари, що ввозяться на територію «Республіки Абхазія».

Враховуючи дані Молдови та Грузії, слід припускати, що утримання на території України терористичної організації т. зв. «Д/ЛНР» як найбільшої за окупованою площею та кількістю населення є викликом для бюджетної стабільності РФ.

Рис. 3. Динаміка доходів та видатків «державного (зведеного) бюджету Республіки Абхазія» в 2009–2016 рр., млн рос. руб.

Джерело: дані управління «державної» статистики «Республіки Абхазія» (див.: http://ugsra.org/ofitsialnaya-statistika.php?ELEMENT_ID=138).

Крім того, колишній високий рівень життя, про який пам'ятає населення міста-мільйонника Донецька та промислово розвиненого Луганська, формує запит на гідний добробут. За підрахунками Служби безпеки України, бюджет самопроголошених терористичних республік т. зв. «Д/ЛНР» на окупованих територіях Донбасу є дотаційним на 75 %. Зокрема, російська влада також продовжує фінансувати терористів, надаючи їм гроші, озброєння та військову техніку [18]. Публічна інформація про бюджет у відкритому доступі відсутня.

Підрахунок витрат РФ на ведення гібридних війн, їхня публікація та виявлення корупційних складових – усе це може стати серйозним докором з боку громадян РФ як платників податків агресивному політичному режиму. Адже відповідні значні кошти вони недоотримали у формі державних освітніх та медичних благ, індексації соціальних та пенсійних виплат.

Висновки

1. Обмін досвідом з питань врегулювання конфлікту та координація зусиль (у т. ч. фінансових) між державами, які постраждали від військової агресії РФ та перебувають у зоні потенційного ризику, має сприяти прискоренню реінтеграції

самопроголошених республік до материнських держав для відновлення миру.

2. Заходи України в 2006 та 2017 рр. щодо сприяння реінтеграції «ПМР» до Республіки Молдова відбувались у межах чинного законодавства та були дієвими. Наслідки вже вжитих та подальші заходи, відсутність спільного географічного кордону та відносно менша залежність «ПМР» від РФ, потенційно можливий стрімкий соціально-економічний розвиток України та Молдови за євроінтеграційним вектором, політична воля та координація зусиль – усе це в сукупності може сприяти відновленню територіальної цілісності та суверенітету Молдови раніше від інших держав, які постраждали від дій РФ.

3. Інформація про бюджети й фінансову допомогу з боку Російської Федерації самопроголошеним невизнаним республікам на території Молдови та Грузії є відносно публічною, на відміну від відповідних даних про фінансування т. зв. «Д/ЛНР» на території України. Обсяги допомоги РФ для «Республіки Абхазія» та «Республіки Південна Осетія» визначаються окремими програмами у відкритій частині федерального бюджету РФ, і ця інформація не приховується. Водночас наявна інформація належним чином не систематизована. Незалежна місцева фіскальна аналітика повністю відсутня. Інформація про

бюджет є ретрансляцією повідомлень органів самопроголошеної влади. Фрагментарний аналіз на короткому горизонті у порівнянні з одним минулим періодом зосереджений виключно на динаміці найбільш позитивних показників. Інформація про обсяги допомоги РФ активно використовується на місцях з пропагандистською метою.

4. Коштів РФ місцевій самопроголошеній владі вистачає, щоб уникнути гуманітарної катастрофи на окупованих територіях. Розміри допомоги від РФ у бюджетах незваних «республік» суттєво різняться. Вони коливаються від помірного рівня у Придністров'ї до високого (понад 60 %) в Абхазії та найвищого (близько 90 %) у Південній Осетії. Бюджети самопроголошених республік Грузії демонструють найвищий ступінь залежності від фінансових вливань РФ, а через спільну грошову одиницю – російський рубль – навіть повторюють її макроекономічну динаміку. Використання коштів, наданих РФ, є корупційним та малоефективним. У середньостроковій перспективі Росія не зможе забезпечити зростання обсягів фінансової допомоги в реальному вимірі.

5. Склад доходів та видатків, їхня структура у досліджених «республіках» є типовими: лише в самопроголошених республіках Грузії

збережено ПДВ, найбільш імовірно, для зручності прикордонної торгівлі з РФ. Власні доходи бюджетів у цих квазідержавних утворень номінально зростають вкрай повільними темпами, але база їх реального зростання на середньострокову перспективу практично відсутня. Видатки бюджету на оборону виявилися незначними, оскільки для утримання «республік» «на короткому повідку» РФ має у незваних республіках власні військові контингенти і спирається на них, а не на місцеві збройні сили. Інформація про державний борг (передусім, за споживання російського природного газу), вартість та видатки на його обслуговування в усіх самопроголошених «республіках» у відкритому доступі відсутня.

Перспективи подальших досліджень. Типовість прикладів ведення гібридної війни РФ має сприяти об'єднанню зусиль Молдови, Грузії та України для спільного наукового обґрунтування юридичних механізмів збору доказів; документування та реєстрації втрати/пошкодження майна держави, фізичних та юридичних осіб; встановлення винних для відшкодування збитків, завданих унаслідок гібридної агресії (виплати репарації). Незалежно від продовження санкцій ЄС та США відповідні механізми мають стати надійним щитом від подальшого розростання масштабів гібридних війн РФ.

Список використаних джерел

1. Донбас і Крим: ціна повернення [Електронний ресурс] : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. – К. : НІСД, 2015. – 474 с. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Razom_kRym_donbas-4ab2b.pdf
2. Світова гібридна війна: український фронт [Електронний ресурс] : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/book_2017/HW_druk_fin+site_changed.rar
3. Режим Путіна перед викликами часу [Електронний ресурс] : аналіт. доповідь / М.М. Розумний, Я.В. Бережний, І.В. Валюшко, Р.В. Власенко [та ін.] ; за заг. ред. М.М. Розумного. – К. : НІСД, 2017. – 84 с. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Dopovid_Putin-5b78c.pdf
4. Розумний М. Європі потрібен чіткий алгоритм колективного реагування на перші ознаки «гібридної» агресії [Електронний ресурс] // «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи. – Київ, Центр Разумкова, 2016. – Режим доступу : <http://old.razumkov.org.ua/ukr/upload/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf>
5. Перепелица Г.Н. Конфликт в Приднестровье (причины, прогноз развития и проблемы урегулирования) / Нац. ин-т стратег. исслед. – К. : СтилоС, 2001. – 148 с.
6. Перепелица Г.М. Україна – Росія: війна в умовах співіснування : монографія. – К. : СтилоС, 2015. – 880 с.
7. Историографический диалог вокруг непризнанных государств: Приднестровье, Нагорный Карабах, Армения, Южная Осетия и Грузия [Електронний ресурс] / науч. ред. К. Мацузато. – Саппоро : Центр славян. исслед. Ун-та Хоккайдо, 2007. – 112 с. – (21-st Century COE Program «Making a Discipline of Slavic Eurasian Studies»; Occasional Papers No. 18). – Режим доступу : <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no18/contents.html>
8. Goujon R. The Logic and Risks behind Russia's Statelet Sponsorship [Електронний ресурс] / Stratfor. – 2015, Sep. 15. – Режим доступу : <https://worldview.stratfor.com/article/logic-and-risks-behind-russias-statelet-sponsorship>

9. Коцур В.В. Етнополітичний конфлікт у Придністров'ї у контексті українсько-молдовських міждержавних відносин [Електронний ресурс] : монографія / [наук. ред. М.І. Панчук]. — К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. — 272 с. — Режим доступу : <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6970-5/978-966-02-6970-5.pdf>
10. Далявська Т.П. Феномен невизнаних держав: політологічний аналіз : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 [Електронний ресурс] / Далявська Т.П. ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. — К., 2016. — 19 с. — Режим доступу: http://idpnan.org.ua/files/dalyavska-t.p.-fenomen-neviznanih-derjav-politologichniy-analiz_-_d_.doc
11. Kasparov G. Winter Is Coming: Why Vladimir Putin and the Enemies of the Free World Must Be Stopped [Електронний ресурс]. — New York : Public Affairs, 2015. — 292 p. — Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/1816479/>
12. Гордиенко И. Гибридная свобода. Как Южная Осетия уже 8 лет живет под крылом России. Население уходит, деньги, выделяемые из бюджета России, растворяются. И это – желанная независимость? [Електронний ресурс] // Новая газета. — 2016. — 8 июня. — Режим доступу : <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/06/08/68860-gibridnaya-svoboda-kak-yuzhnaya-osetiya-uzhe-8-let-zhivet-pod-krylom-rossii>
13. Козловский С. Сколько денег Россия выделяет Абхазии и как их тратят [Електронний ресурс] / Русская служба ВВС. — 2017. — 8 авг. — Режим доступу : <http://www.bbc.com/russian/features-40862115>
14. Закон Республики Молдова «Об основных положениях особого правового статуса населенных пунктов левобережья Днестра (Приднестровья)» № 173 от 22.07.2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=313004&lang=2>
15. Україною та Молдовою розпочато спільний контроль на пункті пропуску «Кучурган – Первомайськ» [Електронний ресурс] / Державна фіскальна служба України. — 2017. — 17 лип. — Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/303516.html>
16. Закон Грузии «Об оккупированных территориях» № 431 от 23.10.2008 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/19132?publication=6>
17. Голикова Т. Счетная палата выявила нарушения на 700 млрд руб. в 2016 г. [Електронний ресурс] / YouTube, Счетная палата Российской Федерации. — 2017. — 4 июня. — Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=95Hr7AZVjvE>
18. Бюджет «ЛНР/ДНР» — дотаційний на 75 %, — СБУ [Електронний ресурс] // Еспресо.TV. — 2017. — 22 лип. — Режим доступу : https://espreso.tv/news/2017/07/22/byudzhet_quotlnrdnrquot_dotaciynny_na_75_sbu

References

1. Horbulin, V.P., Vlasiuk, O.S., Libanova, E.M., & Liashenko, O.M. (Eds.). (2015). *Donbas i Krym: tsina povnennia [Donbass and Crimea: the price of return]*. Kyiv: NISD. [niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Razom_kRym_donbas-4ab2b.pdf). Retrieved from http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Razom_kRym_donbas-4ab2b.pdf [in Ukrainian].
2. Horbulin, V.P. (Ed.). (2017). *Svitova hibrydna viina: ukraïnskyi front [World hybrid war: Ukrainian front]*. Kyiv: NISD. [niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua/public/File/book_2017/HW_druk_fin+site_changed.rar). Retrieved from http://www.niss.gov.ua/public/File/book_2017/HW_druk_fin+site_changed.rar [in Ukrainian].
3. Rozumnyi, M.M., Berezhnyi, Ya.V., Valiushko, I.V. & Vlasenko, R.V. (et al.). (2017). *Rezhym Putina pered vyklykamy chasu [Putin's regime before the challenges of time]*. Kyiv: NISD. [niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Dopovid_Putin-5b78c.pdf). Retrieved from http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Dopovid_Putin-5b78c.pdf [in Ukrainian].
4. Rozumnyi, M. (2016). Yevropi potriben chitkyi alhorytm kolektyvnoho reahuvannia na pershi oznaky «hibrydnoi» ahresii [Europe needs a clear algorithm for collective response to the first signs of "hybrid" aggression]. Kyiv: Razumkov Tsent. old.razumkov.org.ua. Retrieved from <http://old.razumkov.org.ua/ukr/upload/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf> [in Ukrainian].
5. Perepelitsa, H.N. (2001). *Konflikt v Pridnestrove (prichiny, prohnoz razvitiia i problemy urehulirovaniia) [Conflict in Transnistria (causes, development forecast and settlement problems)]*. Kyiv: Stylos [in Russian].
6. Perepelytsia, H.M. (2015). *Ukraina – Rosiia: viina v umovakh spivisnuvannia [Ukraine – Russia: war in the conditions of coexistence]*. Kyiv: Stylos [in Ukrainian].
7. Matsuzato, K. (Ed.). (2007). *Istoriograficheskii dialog vokrug nepriznannykh gosudarstv: Pridnestroviie, Nagornyi Karabakh, Armeniia, Yuzhnaia Osetiia i Gruziiia [Historiographical dialogue around unrecognized states: Transnistria, Nagorno-Karabakh, Armenia, South Ossetia and Georgia]*. (21-st Century COE Program «Making a Discipline of Slavic Eurasian Studies»; Occasional Papers No. 18). src-h.slav.hokudai.ac.jp. Retrieved from <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no18/contents.html> [in Russian].
8. Goujon, R. (2015). The Logic and Risks behind Russia's Statelet Sponsorship. *Stratfor. worldview.stratfor.com*. Retrieved from <https://worldview.stratfor.com/article/logic-and-risks-behind-russias-statelet-sponsorship> [in English].

9. Kotsur, V.V. (2013). *Etnopolitychnyi konflikt u Prydnistrovi u konteksti ukrainsko-moldovskyykh mizhderzhavnykh vidnosyn [Ethnopolitical Conflict in Transnistria in the Context of Ukrainian-Moldovan Interstate Relations]*. Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. (M.I. Panchuk, Ed.). *history.org.ua*. Retrieved from <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6970-5/978-966-02-6970-5.pdf> [in Ukrainian].
10. Daliavska, T.P. (2016). Fenomen nevyznanykh derzhav: politolohichniy analiz [The phenomenon of unrecognized states: political analysis]. *Candidate's thesis*. Kyiv: NAN Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho. *idpnan.org.ua*. Retrieved from http://idpnan.org.ua/files/dalyavska-t.p.-fenomen-nevznanih-derjav-_politologichniy-analiz_-_d_.doc [in Ukrainian].
11. Kasparov, G. (2015). *Winter Is Coming: Why Vladimir Putin and the Enemies of the Free World Must Be Stopped*. New York: Public Affairs. *twirpx.com*. Retrieved from <http://www.twirpx.com/file/1816479/> [in English].
12. Hordyenko, Y. (2016). Hibridnaia svoboda. Kak Yuzhnaia Osetiia uzhe 8 let zhyvet pod krylom Rossii. Naselenie ukhodit, denhi, vydelaemye iz biudzheta Rossii, rastvoraiutsia. I eto – zhelannaia nezavisimost? [Hybrid freedom. How South Ossetia has been living under the wing of Russia for 8 years. The population leaves, the money allocated from the budget of Russia, dissolve. And this is the desired independence?]. *Novaia gazeta – New Newspaper. novayagazeta.ru*. Retrieved from <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/06/08/68860-gibridnaya-svoboda-kak-yuzhnaya-osetiya-uzhe-8-let-zhyvet-pod-krylom-rossii> [in Russian].
13. Kozlovskiy, S. (2017). Skolko deneh Rossiia vydelaet Abkhazii i kak ikh tratiat [How much money Russia does allocate to Abkhazia and how do they spend it]. *Russkaia sluzhba BBC – Russian service of the BBC. bbc.com*. Retrieved from <http://www.bbc.com/russian/features-40862115> [in Russian].
14. Zakon Respubliki Moldova «Ob osnovnykh polozheniiakh osobogo pravovogo statusa naselennykh punktov levoberezhia Dnestra (Pridnestrovia)» № 173 ot 22.07.2005 [Law of the Republic of Moldova "On the main provisions of the special legal status of settlements on the left bank of the Dniester (Transnistria)" No. 173 from 22.07.2005]. (n. d.). *lex.justice.md*. Retrieved from <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=313004&lang=2> [in Russian].
15. Ukrainoiu ta Moldovoiu rozpochato spilnyi kontrol na punkti propusku «Kuchurhan – Pervomaisk» [Ukraine and Moldova have joint control of the "Kuchurgan – Pervomaysk"]. *Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy – State Fiscal Service of Ukraine*. (2017, July 17). *sfs.gov.ua*. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/303516.html> [in Ukrainian].
16. Zakon Gruzii «Ob okkupirovannykh territoriiakh» № 431 ot 23.10.2008 g. [The Law of Georgia "On the Occupied Territories" No 431 from 23.10.2008]. (n. d.). *matsne.gov.ge*. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/19132?publication=6> [in Russian].
17. Holykova, T. (2017). Schetnaia palata viiavila narusheniia na 700 mlrd rub. v 2016 g. [The Accounts Chamber revealed violations of 700 billion rubles]. *Schetnaia palata Rossiiskoi Federatsii – Accounts Chamber of the Russian Federation. youtube.com*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=95Hr7AZVjvE> [in Russian].
18. «Biudzheth «LNR/DNR» – dotatsiinyi na 75 %», – SBU ["LNR/DNR" budget – subsidized by 75 %], – SSU]. *Espresso.TV*. (2017, July 22). *espresso.tv*. Retrieved from https://espresso.tv/news/2017/07/22/byudzheth_quotlnrdnrquot_dotaciynny_na_75_sbu [in Ukrainian].